

VU Research Portal

Visie op object-georiendeerd spel

Wynberg, Elizabeth; Boland, Annerieke; van der Veen, Chiel

published in

De Wereld van het Jonge Kind
2022

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Unspecified

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Wynberg, E., Boland, A., & van der Veen, C. (2022). Visie op object-georiendeerd spel: In de praktijk, zo veel te leren. *De Wereld van het Jonge Kind*, 2022(5), 6-9. Advance online publication.
https://www.researchgate.net/publication/357221814_Visie_op_object-georiendeerd_spel

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

In de praktijk, zo veel te leren

Visie op object-georiënteerd spel

Als jonge kinderen spelen, kunnen ze helemaal opgaan in een voorwerp of materiaal. Welke gedragingen zie je allemaal wanneer kinderen spelen met objecten en materialen? Hoe ontwikkelt dat spel zich en welke waarde heeft het voor de ontwikkeling?

TEKST ELIZABETH WYNBERG, ANNERIEKE BOLAND EN CHIEL VAN DER VEEN BEELD TOM VAN LIMPT

In dit artikel geven we antwoord op de vragen uit het intro door te kijken naar drie verschillende visies op *object-georiënteerd* spel van jonge kinderen en geven we suggesties wat je als professional kunt doen om dit spel te ondersteunen.

Interactie met omgeving

Alle kinderen spelen met objecten en materialen in hun omgeving zodra ze dit fysiek kunnen. Deze interactie met de omgeving noemen we object-georiënteerd spel (OOS), ook vaak aangeduid als manipulerend spel. OOS is één van de meest voorkomende activiteiten in de vroege ontwikkeling van kinderen. Ondanks dat dit universeel gedrag is (kinderen in alle culturen laten dit gedrag zien), weten we nog weinig over het belang van dit gedrag voor de ontwikkeling en het leren van kinderen.

Er zijn drie verschillende theoretische stromingen, ook wel paradigma's, die zich in de afgelopen decennia hebben beziggehouden met OOS. Deze stromingen hebben ieder hun eigen ideeën over: 1) de gedragingen die vallen onder OOS, 2) hoe OOS zich ontwikkelt en 3) aan welke ontwikkelingsdomeinen het bijdraagt. Door deze verschillende stromingen te bespreken en naast elkaar te leggen, biedt dit artikel een geïntegreerde visie op OOS die jou als professional kan ondersteunen in het begrijpen, begeleiden en verrijken van het OOS van kinderen.

Klotsmachine

Bobby (drie jaar oud) speelt bij de watertafel. Eerst zwiert hij rustig met zijn vingertoppen door het water. Dan raken zijn vingertoppen ineens een bakje aan dat in de watertafel ligt. Bobby pakt het bakje op, bekijkt het goed en draait het om-en-om in zijn handen. Hij ontdekt dat het bakje een dekseltje heeft en probeert het eraf te krijgen. Hij doet het

dekseltje er een paar keer af en er weer op en bedenkt dan om er water in te doen. Hij opent het bakje, doet er water in, drukt het dekseltje er weer op en begint te schudden. Hij houdt het bakje dicht bij zijn oor terwijl hij het schudt en roept mij dan enthousiast bij hem: 'Kijk juffie, ik doe open, met water en dan dicht. Nu is het een klotsmachine.' En hij schudt het bakje naast mijn oor.

OOS, wat weten we vanuit de bestaande theorieën?

Hierboven zien we een voorbeeld van de interactie tussen Bobby en zijn omgeving tijdens een spelactiviteit. De omgeving bestaat uit de watertafel, een bakje met deksel, en ikzelf (zijn 'juffie'). We weten dat dit spel bij bijna alle kinderen (en zelfs bij veel dieren) in de vroege ontwikkeling voorkomt (Power, 2000). In de literatuur zijn er grofweg drie verschillende stromingen met ieder hun eigen ideeën over dit type spel: de *genetische epistemologie*, de *cultuurhistorische psychologie*, en de *evolutionaire psychologie*.

Volgens de **genetische epistemologie**, waarvan Jean Piaget (zie Singer, 2020) de belangrijkste grondlegger is, is Bobby bezig met oefenspel. Hij oefent verschillende motorische handelingen (oppakken, schudden) en ontwikkelt cognitieve schema's (hij organiseert informatie die hij tijdens het oefenspel opdoet). Oefenspel kenmerkt zich door veel herhaling en imitatie en ontwikkelt zich via verschillende vaststaande stadia.

Volgens de **cultuurhistorische psychologie**, waarbinnen Vygotskij (zie Van Oers, Pompert, & Van der Veen, 2021) een belangrijke denker is, is Bobby bezig met manipulerend spel. Binnen deze stroming staat imitatie centraal, waarbij interactie met de omgeving belangrijk is voor de ontwikkeling van het kind.

Tot slot kijkt de **evolutionaire psychologie** naar spelgedrag als functie binnen de evolutie van de mens. De verschillende gedragingen die ►►

► Bobby laat zien, worden van elkaar onderscheiden. Op sommige momenten is hij bezig met 'exploreren', soms is hij aan het 'spelen met het object', en het bakje waarmee hij water schept, gebruikt Bobby als een 'tool' (een instrument of gereedschap).

Elizabeth Wynberg

doet promotieonderzoek aan de Hogeschool IPABO en de Vrije Universiteit Amsterdam

Een belangrijke vraag in onderzoek naar object-georiënteerd spel is of en hoe het bijdraagt aan het leren en de ontwikkeling van kinderen

De drie theoretische stromingen onderstrepen allemaal het belang van de interactie van Bobby met zijn omgeving voor zijn leerproces, waarbij de één de interactie met de fysieke omgeving benadrukt, en de andere juist weer de sociale omgeving. De drie perspectieven laten ook allemaal zien dat OOS veel kansen biedt voor leren en ontwikkeling. Maar om te leren is het wel van belang dat kinderen daarvoor in hun interactie met objecten en materialen (1) een hoge mate van betrokkenheid laten zien, (2) een bepaalde mate van vrijheid hebben, en (3) bezig zijn met het ontdekken en volgen van regels (Van Oers, 2010). De perspectieven hebben overeenkomsten, maar ook verschillen. Wat kunnen we leren van de overeenkomsten en verschillen in de drie visies voor de onderwijspraktijk (Wynberg et al., 2021)?

OOS, wat is het?

Hoewel er verschillende termen worden gebruikt voor dit type spel, is duidelijk dat OOS in drie categorieën van gedragingen onderverdeeld kan worden: sensomotorisch exploreren, fysiek manipuleren en mentaal manipuleren. Bij *sensomotorische exploratie* ontdekken kinderen de regels (kenmerken, eigenschappen) van objecten en materialen. Kinderen voelen het object bijvoorbeeld met hun handen of mond, zoals Bobby, die met zijn vingers door het water zwiert en zo vertrouwt raakt met 'hoe water voelt en reageert'. Door het bakje rond te draaien in zijn handen, ontdekt hij de ruimtelijke vorm van het bakje en merkt hij dat er aan één kant een dekseltje op zit. Door *fysieke manipulatie*

ontdekken kinderen wat je vervolgens kunt doen met een object. Kinderen verzinnen daarbij hun eigen, nieuwe gebruiksmogelijkheden van materialen, maar ontdekken ook hoe volwassenen het materiaal gebruiken en wat de functie van het object of materiaal is binnen hun cultuur. Dit zie je wanneer Bobby het dekseltje eraf en erop doet of het bakje gebruikt om er water in te doen. Bij *mentale manipulatie* geven kinderen een andere, nieuwe betekenis aan een voorwerp. Dit zie je zodra Bobby het bakje met water omdraait tot 'klotsmachine'. Hierbij gebruiken kinderen symboliek en verbeelding om andere culturele of functionele waarden aan objecten toe te kennen.

OOS, hoe ontwikkelt het?

De ontwikkeling van object-georiënteerd spel kent een zekere opbouw, waarbij de complexiteit van het spelgedrag toeneemt. OOS begint met sensomotorisch exploreren, omdat een kind eerst de regels van het object moet kennen. Vervolgens kan het kind het object ook intentioneel manipuleren. Daarna kan een kind fysiek manipuleren en weer later kan een kind ook mentaal manipuleren. Voor mentale manipulatie is het nodig dat het kind eerst de cognitieve vaardigheid van symbolische gedachte heeft ontwikkeld. Mentale manipulatie kan gezien worden als een overgangsfase naar andere vormen van spel, zoals onderzoekend spel, constructiespel of symbolisch spel. Deze verschillende fasen van OOS kun je het best zien als overlappende golven, waarbij de pieken van de fasen elkaar in tijd opvolgen, maar alle gedragingen tegelijk kunnen voorkomen en nooit volledig verdwijnen uit het handelingsrepertoire van het kind. Herhaling en associatie zijn heel belangrijk voor OOS: deze mechanismen zorgen ervoor dat het OOS van kinderen zich verder ontwikkelt. Herhaling zorgt er bijvoorbeeld voor dat een kind steeds handiger wordt in een bepaalde manipulatie; door middel van associatie leren kinderen juist nieuwe gedragingen of handelingen. Ook andere personen in de omgeving hebben invloed op de interactie tussen het kind en het/

de object(en) en dragen bij aan de ontwikkeling van OOS. Zo kan een kind interesse krijgen voor een object of materiaal, omdat hij iemand anders daarmee bezig ziet. Dat noemen we stimulus versterking. Ook doen kinderen vaak na wat ze anderen met een voorwerp zien doen. Eerst zal een kind een handeling met een object nadoen zonder daar hetzelfde doel mee te bereiken (denk aan het heen en weer bewegen van een bezem over de vloer, zonder daadwerkelijk zand te 'vegen'), of zal een kind proberen net als de volwassene een bepaald doel te bereiken zonder daar de juiste handelingen voor te verrichten (denk aan een volwassene die een potje opent door de deksel eraf te draaien en een kind die vervolgens het potje ook probeert te openen door dit tegen een oppervlakte aan te botsen). Deze twee manieren van leren, noemen we 'emulatie'. Zodra het kind de handelingen van de volwassene exact nadoet om hetzelfde doel te bereiken, dan noemen we die manier van leren 'imitatie'.

Bij mentale manipulatie geven kinderen een andere betekenis aan een voorwerp

OOS, wat is de ontwikkelingswaarde?

Een belangrijke vraag in onderzoek naar object-georiënteerde spel is of en hoe het bijdraagt aan het leren en de ontwikkeling van kinderen. Uit onderzoek weten we dat OOS aan veel verschillende ontwikkelingsdomeinen bijdraagt, zoals taal en motoriek (Wynberg et al., 2021). Tijdens OOS koppelen kinderen woorden aan de objecten die ze op dat moment exploreren of manipuleren. Wanneer een kind

Tip voor handelen

Door te weten wat een kind doet tijdens spel, kun je als professional aansluiten op de behoefte van het kind en meespelen!

met meerdere objecten tegelijk speelt, is er ook de mogelijkheid tot het leren van bijvoorbeeld tellen of spatiële woorden, zoals op, naast of onder. Door bepaalde manipulaties te herhalen, oefenen kinderen ook verschillende grove en fijne motorische handelingen, zoals grijpen en pakken en verbetert hun ruimtelijk inzicht. Tot slot leren kinderen door het spelen met objecten ook steeds beter hoe die objecten werken: ze leren de 'regels' van die objecten en leren wat het betekent om een object binnen een specifieke context op een bepaalde manier te gebruiken.

OOS, doe je mee?

Door kennis en inzicht in OOS ontdek je wat een kind aan het doen is, hoe dit gedrag zich ontwikkelt en hoe belangrijk deze interactie met objecten en materialen is voor het leren en de ontwikkeling van kinderen. Gedrag waarvan je eerst dacht: ze zijn gewoon lekker aan het wroeten, wordt dan gedrag waarvan je zegt: hier zijn kinderen bezig met hun motorische- en taalontwikkeling. Als je de interactie die het kind heeft tijdens OOS (met de objecten of materialen, andere kinderen, of de professional) begrijpt en goed kunt observeren, kan je deze ook op een passende manier begeleiden en verrijken door aan te sluiten op de behoeften, interesses en ontwikkeling van het kind. Als professional kun je bijvoorbeeld in de omgeving van kinderen (mee)spelen en zo de interesse van kinderen wekken in bepaalde objecten of materialen. Of je kunt door emulatie of imitatie kinderen nieuwe handelingsmogelijkheden met en doeleinden van objecten en materialen leren. Door naast Bobby bij de watertafel met een watergieter te spelen, daagt 'zijn juffie' hem uit om dit object ook eens te gebruiken, of om de handelingen die zij uitvoert ook eens te proberen.

Annerieke Boland
is lector jonge kind aan de Hogeschool IPABO en netwerklid van HJK

Chiel van der Veen
is universitair docent onderwijswetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam en redactielid van HJK

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

De toekomst van spel

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691